

PETRI GYÖRGY: MAGYARÁZATOK M. SZÁMÁRA

Különös bravúr; a szerzője által három részre osztott *Magyarázatok* utolsó egységének elolvasása után vissza kell térni a megelőzőkhöz, újra kell olvasni az első két részt. Kell, mert csakugyan, egyszerűen kényszerít erre valami. És ez nem olyan, mint a reggeli lap, amit valahogyan legkényelmesebb hátulról elkezdeni, a sporttudósítások megnyugtató megvilágításába sorakoztatva a nap egyéb, kevésbé közérdekű világeseményeit. Erre csak akkor döbben rá az ember, amikor végigolvasta már Petri kötetét és az utolsó részt is bevégezve érzi, hogy eleinte valamilyen nem vehetett észre, elkerülhette a figyelmét. Így lesz az ember már a fiatal költő első kötetét kézbe véve rendszeres Petri-olvasó.

Mi ez? Hiszen szó sincs arról, hogy a kötet versei önmagukban „nem állnak meg”. Mégis, maga a könyv csak a tizenkilenc utolsó vers fényében áll össze nagy, egységes egészé, ezek az utolsó versek értelmezik újjá az egész válogatást a címbeli magyarázattá. Ez az utolsó, a *Felismerés fokozatai* című rész avat minden megelőzőt a felismerés valamely előzetes fokozatává.

Magyarázat, felismerés. Magyarázatra szoruló érzések, helyzetek. Egy egész állapot, ami e magyarázatok alapján felismerhetővé válik. De nem „ezért meg azért”-tel kezdődő magyarázatok, nem egy csapásra, mintegy villámfénynél történő felismerés. Ezeket a dolgokat lehetetlen kerekén megmagyarázni, egyik pillanatról a másikra felismerni. Petri lírája olyan területre merészkedik, amelyen magabiztosan kijelenteni valamilyen nemhogy képtelenség, de bűn is, óhatatlan hamisítás.

Az emberi lét, tevékenység, az emberi kapcsolatok legvégső kérdéseit oldja ez a líra az ittbé és a mába, céljukon, értelmükön töprengve, lehetőségeiket fürkészve, sőt, hihetetlen finomsággal, egyetlen emelt hang nélkül, pörölve. Az emberiséggel egy időt miértek feszítik szét és szabdalják fel Petri versei jó részének annyiak által ismert és annyiak által már-már unalomig élt anyagát. Szétfeszítik és szétszabdallják, de ami ennek a költészetnek az újdonsága, nem holmi laza, esetleges látomásokká, kusza víziók sikeresen-kevésbé sikeresen komponált szövevényévé. Tárgyasult, már-már hideg Petri képi világa, logikus, racionális, azaz magyarázat és felismerés.

A lét végső kérdései itt és ma. A kor, e különös néhány legutóbbi év magy kínjai kísértének a *Magyarázatok* utcáin, folyópartjain, szűk szobáiban, dermeszteknek reggeleiben, éjszakáiban, vernek ki hideg veritékkel ágyain. Valahogy semmiképp sem teljes kapcsolatok miéttje, kifejezhetetlen és kimondva értelmüket vesztő szándékok hogyanja. A teljes belső rendezetlenségbe már-már belenyugvás szégyene. Az önfeltárás félelme. És még megannyi rafinált akadály, képtelenség, ezer évig is el lehetne talán velük éldegélni, s mégis, néha már-már lehetetlen, hiszen szegyenletes, hiszen miért. És hogy mindez annyira itt és ma hangzik el, hogy csakugyan a „kor kínja” hatja át a kötet majd valamennyi darabját, az utolsó rész érdeme. Benne konkretizálódik véglegesen a mára Petri töprengéseinek nagy problémája, itt nyer olyan pontos megfogalmazást, ami — mintegy koordinátáit megadva — újraértelmezi az egész kötetet.

Valamilyen nagy kiábrándulást panaszolnak az utolsó rész versei, egy látszatvilág lelepleződését, szétesését, valami nagy, alaptalan hit szertefoszlásán tűnődnek. Borzongatón rácsodálkoznak az „állapotok iránti kellő türelemre”, a vesztett illúziók utáni választások csapdákat rejtő, már-már kiismerhetetlen lehetőségeire, a megszokás, a belenyugvás, a kapituláció veszélyére. És nem esnek kétségbe, ha el is vesztettek akár minden reményt. De munkát hirdetnek, kitartó újragondolását mindennek, ami talán eredményt hozhat. Harcot, a hallgatás, a pusztta jelenléttel tagadás harcát. Egy rettegve boldog, hatalmas megrázkódtatás előtti megvilágosodást. Az elfogulatlan, szabad alkotás vágyát.

Rosszindulatú kibic volna-e Petri, mindenáron akadémikuskodó javíthatatlan pesszimista? Minden bizonnyal nem. Hiszen miképpen is lehetne akadémikuskodó

az a borúlátás, amelyik az ember legtisztább, legőszintébb törekvéseiért aggódik, amelyik a legbensőségesebb emberi kapcsolatok elértéktelenedésén tőpreng? Sőt, lehet-e eléggé pesszimista az, aki már-már a végső kétségbeeséssel küszködve hívja fel a figyelmet megannyi alapvető emberi érték visszájára fordulásának fenyegető veszélyére? És miképpen volna tétlen szemlélő, aki újra meg újra megküzd életének, tapasztalatainak kiábrándító anyagával, hogy felismerésre készített magyarázatokká rendezze?

S hogy ez valójában mekkora küzdelmet jelent, azt a *Magyarázatok* majdnem minden darabja tanúsítja. Petri mélyen átgondolt költészete ugyanis szinte minden esetlegességet kizár, ami arra kényszeríti a költőt, hogy anyagát a lehető legnagyobb biztonsággal és a lehető legpontosabban mérlegelje, szerkessze. Ebben minden bizonnyal segíti az, hogy anyaga, ha első pillantásra szűk területről gyűlik is össze, valójában hihetetlenül széles, mert a fiatal költő játszi könnyedséggel épít mindent verseibe, ami ezen a területen fellelhető. Egyszerűen mindent, tehát a nagyvárosi intellektuell-lét legegyszerűbb használati tárgyaitól, legbanálisabb színhelyeitől és helyzeteitől kezdve nyelvi fordulataiig, felvillanó ötleteiig, legelvontabb töprengéseiiig bármit. De ez legalább ugyanannyira nehézség is, hiszen éppen sajátos életanyaga és racionalitásra törő képalkotása miatt munkáiban a legnagyobb súlyt a gondosan megépített, de önmagában mégis kevesebbet elbíró szerkezet hordozza. És bár ez egyrészt a válogatás nagyszerű, magyarázó, visszalapozni kényszerítő szerkesztésén is eredményezi, másfelől enyhe hiányérzetet is ébreszt az egész kötet ismeretében egy-két darabja iránt.

Nehéz és kétes értékű próbálkozás volna megjósolni, merre fejlődik a jövőben Petri lírája. A *Magyarázatok* azonban sokkal többre jogosít egyszerű reménykedésnél. Nagy kérdéseken vívódó érett lírája talán egy egész nemzedék tőprengésévé és elégedetlenségévé lehet. (*Szépirodalmi Könyvkiadó, 1971.*)

RITTER GÁBOR

PRÓZA

GALAMBOS LAJOS: AZOK AZ ÁLMOK

Galambos tud írni. Még előszót is. Többet mondok: a saját könyvéhez is kitűnő előszót fogalmazott. Érdekeset, okosat, őszintét. Nem csapja be az olvasót. Arról beszél, amit a kötet novelláiban bizonyítani tud: az író legszemélyesebb ügyének érzi mindazt, ami az országban történik, s ami történt. Érzi és tudja, hogy kötelessége a hagyományokba való kapaszkodás, innen és így léphet csak tovább, tághíthatja világát nagyobb horizontúra. Idéznünk kell vallomásából a következő mondatot: „Igazi irodalom mindig ott volt, akár az orosz, akár a francia, német, angol, olasz vagy magyar irodalom nagy korszakait nézzük, ahol a legsajátosabb nemzeti vonás találkozott a kor emberének forradalmi lelkkivilágával.” S idézzük még az író kicsiny mondatát az előszó végéről, amely már az egész Galambos-életmű mottója lehet: „Írásaimat gondolkodó emberekhez mérem.”

A kötet alcíme „rendhagyó regényt” ígér tíz fejezetben, ötvennégy képben. Pedig Galambos könyve nem regény. Novellás kötet. Különös történelemkönyvnek nevezném inkább, amely levéltári dokumentumoknál szemléletesebben szól közelebbi-távolabbi múltunkról, s valódi jelenünkről. Igen lazán, de érzékelhetően követi is az összeállítás a kronológiát. Az első novella a távolabbi múltban játszódik, az utolsó néhány akár tegnap, akár ma megtörténhetett. S ami közénk esik: